

УДК 349.4 (477)

12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право

**ДО ПИТАННЯ ПРО ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ  
РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ  
ПРОМИСЛОВОСТІ**

**TO THE QUESTION ABOUT THE ECONOMIC INCENTIVES OF  
RATIONAL USE OF LANDS OF THE INDUSTRY**

**Лісова Т.В.,**

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*доцент кафедри земельного та аграрного права*

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань правового регулювання використання та охорони земель промисловості. Розглядаються питання економічного стимулювання раціонального використання земель промисловості. Обґрунтовується необхідність удосконалення чинних нормативно-правових актів, що стосуються порушеної проблеми.

**Ключові слова:** землі промисловості, підприємства, охорона, використання, екологічний аудит, екологічне страхування, екологічний податок.

Статья посвящена исследованию актуальных вопросов правового регулирования использования и охраны земель промышленности. Рассматриваются вопросы экономического стимулирования рационального использования земель промышленности. Обосновывается необходимость усовершенствования действующих нормативно-правовых актов, касающихся поднятой проблемы.

**Ключевые слова:** земли промышленности, предприятия, охрана, использование, экологический аудит, экологическое страхование, экологический налог.

The article focuses on the analysis of actual issues of legal regulation of use of lands of the industry. Questions of economic incentives of rational use of lands of the industry are considered. The necessity of the improvement of the legislation in force with the purpose of effective use of land resources is thoroughly grounded in this article.

**Key words:** lands of the industry, enterprises, protection, use, ecological audit, ecological insurance, ecological tax.

**Постановка проблеми.** Відповідно до ст. 19 Земельного кодексу України (далі – ЗКУ) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення становлять самостійну категорію земель [1]. Згідно зі ст. 65 ЗКУ землями промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення визнаються земельні ділянки, надані в установленому порядку підприємствам, установам та організаціям для здійснення відповідної діяльності. Наголосимо, що у чинному законодавстві відсутні єдині вимоги екологічної безпеки використання земель промисловості. У той же час зазначені землі найчастіше зазнають негативного впливу порівняно з іншими видами земель.

В умовах трансформації відносин власності, переходу економіки держави до ринкового типу особливого значення набуває саме економічне стимулювання раціонального використання земель промисловості. Зазначимо, що заходи стимулювання ґрунтуються на майновій зацікавленості суб'єкта раціонально використовувати природні ресурси, не перевищувати встановлені гранично допустимі показники викидів та скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, не порушувати норми екологічного й земельного законодавства в цілому.

Отже, заходи економічного впливу виступають не лише джерелом фінансування заходів охорони довкілля та акумулювання грошових засобів, а

й виступають способом впливу на відповідних суб'єктів земельних правовідносин з метою їх стимулювання до дотримання екологічних вимог, які містяться у законодавстві.

Зазначене вище вимагає дослідження з метою розв'язання питань економічного стимулювання раціонального використання земель промисловості.

**Стан дослідження.** Проблема економічного стимулювання раціонального використання природних ресурсів розглядалася в роботах таких учених, як О. А. Бакай [2], Г. А. Гурська [3], М. Н. Дмитрук [4], С. В. Разметаєв [5], С. М. Романко [6] та ін. Однак більшість їх праць стосується висвітлення лише питань економічного стимулювання раціонального використання природних ресурсів в цілому; а окремого ж аналізу питань економічного стимулювання раціонального використання земель промисловості фактично не існує.

**Мета дослідження.** Мета цієї публікації – вивчення низки питань економічного стимулювання раціонального використання земель промисловості.

**Основний зміст дослідження.** Провідна роль серед еколого-економічних інструментів належить екологічному аудиту і екологічному страхуванню.

Відповідно до Закону України “Про екологічний аудит” від 24 червня 2004 р. екологічний аудит – це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту [7]. Об'єктами екологічного аудиту згідно із вищезазначеним Законом є: підприємства, установи та організації, їх філії та представництва чи об'єднання, окремі виробництва, інші господарські об'єкти; системи екологічного управління; інші об'єкти, передбачені законом. Екологічний аудит може проводитися щодо підприємств, установ та

організацій, їх філій та представництв чи об'єднань, окремих виробництв, інших господарських об'єктів у цілому або щодо окремих видів їх діяльності. Як стверджують фахівці, екологічний аудит як специфічна система економічного забезпечення раціонального природокористування і охорони навколишнього природного середовища є особливим, визнаним у всьому світі інструментом регулювання підприємницької діяльності [8, с. 23].

Отже, доцільно погодитися з І.Г. Ігутіним, що головною метою екологічного аудиту є оцінка відповідності встановленим критеріям (вимогам) господарської та іншої діяльності (в тому рахунку й системи управління навколишнім природним середовищем) щодо впливу на навколишнє природне середовище та його компоненти [9, с. 109]. Як додаткову мету екологічного аудиту науковець розглядає розробку рекомендацій щодо поліпшення діяльності, яка спричиняє вплив на навколишнє природне середовище [9, с. 109].

Екологічний аудит в Україні може бути добровільним чи обов'язковим. Добровільний екологічний аудит здійснюється стосовно будь-яких об'єктів екологічного аудиту на замовлення заінтересованого суб'єкта за згодою керівника чи власника об'єкта екологічного аудиту. Обов'язковий екологічний аудит як новація вітчизняної правової системи здійснюється на замовлення заінтересованих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у наступних випадках: банкрутство; приватизація, передача в концесію об'єктів державної та комунальної власності; передача або придбання в державну чи комунальну власність; передача у довгострокову оренду об'єктів державної або комунальної власності; створення на основі об'єктів державної та комунальної власності спільних підприємств; екологічне страхування об'єктів; завершення дії угоди про розподіл продукції відповідно до закону; в інших випадках, передбачених законом. Доцільно зазначити, що велика кількість підприємств

в Україні є приватизованими і завдають найбільшої шкоди навколишньому природному середовищу, оскільки їх керівництво майже не зацікавлене у впровадженні екологічно безпечних технологій, спорудженні високо ефективних очисних споруд. Але проведення екологічного аудиту на таких підприємствах можливе лише на добровільних засадах, за згодою їх керівника.

Підкреслимо, що у теорії аудиторської діяльності за змістом і функціями аудит поділяється на запобіжний, перманентний, ретроспективний і стратегічний.

Запобіжний – це аудит, який має запобігати різного роду конфліктним ситуаціям у фінансово-господарській діяльності до їх виникнення, тобто на стадії підготовки технології виробництва до проведення маркетингових операцій. Йдеться як правило про внутрішній аудит.

Перманентний – це аудит, який проводиться безперервно у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства. Метою проведення його є забезпечення менеджерів інформацією щодо відхилення виробничих процесів від заданих параметрів, фінансової стабільності у маркетинговій діяльності, конкурентоспроможності виготовленої продукції на внутрішньому і зарубіжному ринках.

Ретроспективний – це аудит, який здійснюється після виконання господарських операцій, здебільшого за минулий рік, і проводиться зовнішніми аудиторськими організаціями.

Стратегічний – це аудит, який вивчає питання стратегії розвитку фірми, компанії на перспективу. Насамперед цей вид аудиту стосується маркетингової діяльності [10].

Доцільно погодитися з О.А. Бакаєм, що на даному етапі екологічна безпека технологій та процесів на підприємствах, орієнтування на вирішення екологічних проблем та соціальний контакт із громадськістю стають визначними чинниками при обранні споживачами товарів або послуг [2, с. 13]. Крім того, на його думку, “для суб’єктів господарювання все більш

нагальною стає проблема щодо підтвердження не тільки їх відповідності мінімальним критеріям екологічної безпеки, які є єдиними для всіх без винятку суб'єктів господарювання, а й формування та демонстрації зацікавленим суб'єктам (у першу чергу споживачам, органам державної влади та контрагентам) своєї свідомої екологічної позиції, досягнень в екологічній сфері, безпечності та орієнтованості на мінімізацію негативних екологічних наслідків своєї діяльності” [2, с. 13]. Отже, насамперед, саме через застосування процедури екологічного аудиту, сфера застосування якого значно поширилася з виникненням нових форм підприємницької діяльності, суб'єкти господарювання можуть досягти зазначених цілей. Так, як справедливо зазначає Г.А. Гурська, послідовне впровадження правового інституту екологічного аудиту покликане запобігти нехтуванню екологічними вимогами при зміні форми власності або конкретного власника, передусім щодо об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку [3, с. 53]. Врахування екологічного стану об'єкта в процесі здійснення його екологічного аудиту, на думку дослідниці, може відігравати вирішальну роль при формуванні ціни такого об'єкта [3, с. 53].

Сучасні науковці у своїх дослідженнях пов'язують виникнення екологічного аудиту із потребами врахування інтересів керівників екологічно небезпечних підприємств (адміністрації, менеджерів), і тих осіб, які вклали відповідні кошти у діяльність таких підприємств (їх власники, інвестори, акціонери), які були зацікавлені в отриманні об'єктивної інформації стосовно екологічного стану об'єкта [11, с. 432].

З погляду Г.А. Гурської, екологічний аудит представляє собою управлінський інструмент, методологію, яка ґрунтується на системному підході, за допомогою якої оцінюється і підвищується екологічна ефективність управління підприємством чи галуззю в цілому з метою збереження навколишнього природного середовища і забезпечення власної екологічної безпеки та конкурентоспроможності [12, с. 555]. На її думку, екологічна ефективність управління оцінюється за критеріями відповідності

вимогам екологічного законодавства, екологічних норм і стандартів, екологічної політики, а у деяких випадках за критеріями поліпшення екологічних характеристик виробництва, господарювання та результативності екологічних витрат [13, с. 469].

С.В. Разметаєв наголошує, що “з одного боку, екологічний аудит є інструментом державного управління природокористуванням та охороною довкілля (в разі, коли Законом встановлено обов’язкове аудитування екологонебезпечних підприємств або видів діяльності). Цей обов’язковий екоаудит може проводитись як підрозділами спеціально уповноваженого державного органу в галузі екологічного аудиту, так і юридичними особами або громадянами на підставі ліцензії, яка видана спеціально уповноваженими державними органами у встановленому порядку. Із другого боку, це економіко-правовий інструмент стимулювання природоохоронної діяльності (яка вже здійснюється або планується на майбутнє) з метою отримання науково-обґрунтованих рекомендацій щодо оптимальної організації робіт з раціонального природокористування та забезпечення якості навколишнього середовища на рівні, який відповідає вимогам законодавства України” [5, с. 40].

О.А. Бакай характеризує екологічний аудит як вид підприємницької діяльності суб’єктів господарювання, які мають право на його здійснення, що реалізується на підставі договору між замовником та виконавцем екологічного аудиту і має на меті незалежну, комплексну, документовану оцінку об’єкта екологічного аудиту з метою встановлення виконання (дотримання) вимог екологічного законодавства або інших визначених сторонами критеріїв, наголошуючи при цьому, що підприємства, які декларують свою відповідність стандартам ISO 14000 і підтвердили цю декларацію після отримання сертифіката, вимушені постійно підтверджувати факт відповідності вимогам стандартів шляхом регулярного аудиту та перевірок [14, с. 9]. Крім того, на переконання О.А. Бакаєвої, процес сертифікації за міжнародними стандартами є достатньо дорогим, тому,

витративши гроші і розуміючи факт можливої втрати сертифіката, власник підприємства буде вимагати стабільної дії систем екологічного управління, дотримання екологічних та технологічних вимог [2, с. 13]. Отже, можна вести мову про виникнення нового аспекту економічної зацікавленості суб'єктів господарювання (зменшення довіри з боку іноземних інвесторів, партнерів, зменшення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку, нарешті – втрата вкладених коштів).

С.М. Романко справедливо зазначає, що для встановлення розумної рівноваги еколого-економічних інтересів виробників та споживачів сільськогосподарської продукції необхідно розробити дієвий економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки цієї продукції, який в першу чергу повинен полягати у створенні системи економічних стимулів виробництва безпечної продукції [6, с. 1]. Дослідниця пропонує власне визначення економіко-правового механізму забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції як складної системи організаційно-правового та економіко-екологічного регулювання суспільних відносин та природокористування у сфері виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, що раціонально поєднує економічні та екологічні важелі управління сільгоспвиробництвом і структурно складається з організаційно-правової, інституційної, функціональної та економічної підсистем, які характеризуються органічною єдністю та взаємопроникненням [6, с. 12]. Акцентуємо увагу, що організаційно-правовою стороною, з її погляду, є сукупність нормативно-правових приписів у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції; інституційною – сукупність правозастосовних функцій органів державної влади та місцевого самоврядування у забезпеченні екологічної безпеки сільськогосподарської продукції; функціональною – сукупність передбачених законодавством заходів, які реалізуються органами державної влади та виробниками (продавцями) сільськогосподарської продукції для забезпечення її екологічної безпеки; економічною – сукупність економіко-



правових регуляторів для стимулювання виробництва екологічно безпечної продукції, яка включає інструменти адміністративного, фінансово-кредитного та ринкового регулювання [6, с. 8]. Які реалізуються шляхом запровадження пільгового оподаткування виробників екологічно чистої продукції, надання безоплатних товарних етикеток, диференціації цін на звичайну, безпечну та екологічно чисту продукцію, створення Фонду фінансування та підтримки виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції тощо [6, с. 14].

На екологізації виробничо-господарської діяльності насамперед економічними заходами, проведеними на рівні відповідних регіонів, наголошує і Л.М. Здоровко [15, с. 11]. А саме: плануванням правильного розміщення виробничих об'єктів та їх розвитком; капіталовкладеннями в будівництво і реконструкцію об'єктів виробничої і господарської діяльності; вдосконаленням методів господарювання, підвищенням ефективності наукових досліджень і скороченням строків їх впровадження у виробництва і т.д. [15, с. 11].

Доцільно погодитися з О.А. Бакаєм, що один із перспективних напрямків практичного застосування екологічного аудиту, пов'язаний із приватизаційними процесами, що відбуваються в країні [2, с. 108].

Підкреслимо, що згідно із Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" екологічний аудит проводиться з метою врахування екологічних вимог також у процесі корпоратизації підприємств (ст. 49). На думку О.А. Бакая, це дозволяє природоохоронним органам ідентифікувати існуючі екологічні проблеми, пов'язані із діяльністю підприємств, та визначити напрямки їх подолання, першочергові заходи та перспективи природоохоронної та відновлювальної діяльності, які можуть бути включені до зобов'язань нового власника; допомагає майбутньому власнику об'єктивно визначити можливі екологічні проблеми, які йому доведеться вирішувати у випадку придбання підприємства, їх характер, фінансові витрати тощо [2, с. 108].

Ще одним економіко-правовим заходом стимулювання раціонального використання земель промисловості є екологічне страхування як один з видів страхування, що полягає у страхуванні відповідальності суб'єктів господарювання (страхувальників), господарська діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку, у разі заподіяння ними шкоди третім особам внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів. Стаття 15 Закону України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” також містить норму про укладання договору добровільного страхування громадянами України, особами без громадянства, а також іноземцями, які перебувають на території України на законних підставах, їх особи та майна від ризику радіаційного впливу [16]. Виплати по добровільному страхуванню особи та майна від ризику радіаційного впливу провадяться незалежно від виплат по державному соціальному страхуванню, соціальному забезпеченню та в порядку відшкодування шкоди від радіаційного впливу. У цьому контексті доцільно підтримати точку зору В.В. Костицького, що в Україні досі немає конкретних механізмів страхування ризиків виникнення небезпечних техногенно-екологічних, ядерних інцидентів [17, с. 69]. Так, не передбачено екологічного страхування і Законом України “Про страхування” від 7 березня 1996 р., не прийнято досі й спеціального закону про екологічне страхування [18].

Наголосимо, що ризик виникнення аварійних ситуацій у виробничих процесах завжди високий, починаючи від помилок конструкторів, проектувальників, обслуговуючого персоналу. Отже, екологічному страхуванню підлягають ризики заподіяння шкоди – події, які є раптовими і непередбачуваними (аварії та катастрофи). Страховому покриттю підлягають будь-які збитки, що завдані техногенно-екологічним інцидентом: витрати на очистку території (акваторії), неотримані доходи внаслідок зниження продуктивності сільськогосподарських угідь; витрати на відновлення тварин; витрати на облаштування нових джерел питної води замість забруднених;

витрати на лікування, які викликані погіршенням стану здоров'я внаслідок дії забруднюючих речовин, тощо. При обчисленні суми страхового покриття експертним шляхом аналізується технологічний стан об'єкта, ефективність заходів із забезпечення екологічної безпеки, які здійснюються на ньому. А також врахуванню підлягає потенційна небезпечність установок, види речовин, які використовуються у виробництві, загальна кількість небезпечних речовин, які зберігаються на об'єкті або знаходяться в обігу. Чим вище ризик – тим вище страхові внески. Отже, розмір страхового внеску залежить від ступеня екологічної ризикованості виробництва.

Л. Решетник, досліджуючи екологічне страхування як одну з форм відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права громадян на безпечне для їх життя та здоров'я довкілля, доходить висновку, що основними напрямками розвитку екологічного страхування (за його об'єктом) в Україні є: 1) особисте страхування життя і здоров'я людей від негативного впливу техногенних чинників; 2) майнове страхування, пов'язане з володінням та користуванням майном, природними ресурсами, вирощеною сировиною; 3) страхування відповідальності за заподіяння джерелом підвищеної екологічної небезпеки шкоди третім особам [19, с. 78]. На її думку, екологічне страхування є не лише однією з важливих форм відшкодування шкоди, а й істотною гарантією реалізації й захисту екологічних прав громадян, гарантією відшкодування заподіяної шкоди незалежно від фінансового стану заподіювача [19, с. 81]. Отже, виконуючи важливу компенсаційну функцію, екологічне страхування є однією з ланок фінансової системи держави і виконує не менш важливі інші функції: превентивну (використання частини сум страхових платежів з метою запобігання настанню ризику заподіяння шкоди джерелами підвищеної екологічної небезпеки); соціальну (виділення страховою організацією частини коштів страхових резервів для підвищення рівня соціального захисту населення); контрольну (перевірка страховою організацією додержання страхувальниками умов страхового договору, пов'язаних з запобіганням

техногенно-екологічним інцидентам); інформаційну (проведення екологічного аудиту та інших заходів з метою визначення фінансово-економічного стану того або іншого підприємства, кваліфікації його кадрів, шкоди, що може бути заподіяна підприємством, стану додержання на ньому вимог екологічної безпеки і доведення цієї інформації до відома страховальників, страховиків та інших заінтересованих суб'єктів (екологічних громадських організацій) [19, с. 81].

Зазначимо, що сучасні науковці по-різному тлумачать сутність екологічного страхування. Так, на думку Г.П. Серова, об'єктом екологічного страхування є ризик цивільної відповідальності, який знаходить свій прояв у висуванні страховальнику майнових претензій фізичними і юридичними особами згідно з нормами цивільного законодавства щодо відшкодування збитків [20, с. 50]. Крім того, як слушно зазначає науковець, обов'язковою умовою екологічного страхування повинна бути взаємна зацікавленість страховика і страховальника щодо запобігання аварій, а також шкоди навколишньому природному середовищу [20, с. 51].

Окремі науковці розглядають екологічне страхування як страхування відповідальності об'єктів – потенційних винуватців аварійного забруднення довкілля і страхування власних збитків, які виникають у джерела такого забруднення [21, с. 125].

Інші науковці вважають, що екологічне страхування повинно включати страхування наступних груп майнових інтересів: майнові інтереси страховальника, пов'язаних з його обов'язком відшкодувати заподіяну шкоду здоров'ю, життю або майну третіх осіб, або довкіллю внаслідок аварії, що виникла на небезпечному виробничому об'єкті; майнові інтереси власника природного об'єкта; умови існування страховальника (йдеться про особисте страхування від стихійних явищ) [22, с. 15 – 16]. Техногенні аварії повинні виступати елементом страхування цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки. Державне страхування є адекватною формою страхування життя і здоров'я громадян, які мешкають

на території, що зазнає впливу небезпечних об'єктів, на яких створюється загроза заподіяння шкоди здоров'ю при звичайному режимі експлуатації (за відсутності аварійного впливу). Насамперед зазначене стосується територій, що зазнають радіаційного впливу, проживання у межах яких може викликати розвиток ракових захворювань. Об'єктом страхування, на його думку, є інтерес страхувальника щодо відтворення власного майнового стану у випадку виникнення цивільно-правової відповідальності страхувальника за заподіяння екологічної шкоди і у випадку заподіяння шкоди особі і майну страхувальника внаслідок дії факторів природного і техногенного характеру [22, с. 15]. Серед джерел виникнення екологічної шкоди науковець виокремлює: стихійні природні процеси; правомірну діяльність природокористувача; екологічне правопорушення; техногенні аварії [22, с. 16].

З погляду В. Костицького, у Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” необхідно було б зазначити приблизний перелік підприємств – джерел підвищеної екологічної небезпеки [17, с. 71 – 72].

Отже, завданням екологічного страхування є не лише виплата певних грошових сум, компенсацій, а й створення правових і економічних умов, які б стимулювали відповідних суб'єктів не заподіювати шкоди навколишньому природному середовищу.

Зазначимо, що на думку М.Н. Дмитрук, екологічне страхування є одним з елементів фінансового механізму охорони навколишнього природного середовища як сукупності правових норм і врегульованих ними накопичувальних і розподільних відносин, опосередкованих загальними і спеціальними методами, яким властиві еколого-правові особливості, у сфері створення, розподілу і використання фондів грошових засобів, цільовим призначенням яких є забезпечення охорони навколишнього природного середовища [4, с. 3]. Крім екологічного страхування до структури фінансового механізму охорони навколишнього природного середовища, з

погляду М.Н. Дмитрук, належать: бюджетне фінансування; фонди охорони природи; власні засоби юридичних і індивідуальних підприємців; кредитування; закордонні інвестиції; екологічні платежі [4, с. 3].

Наголосимо, що новелою екологічного законодавства у зв'язку з прийняттям та набуттям чинності Податковим кодексом України, став екологічний податок [23].

Платниками податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються: викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення; скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини; утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені); тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк.

Доцільно підтримати позицію сучасних науковців, що екологічний податок є однією з правових форм реалізації принципу платності природокористування, кінцевою метою якого є насамперед досягнення екологічного ефекту [4, с. 9]. Доцільно підкреслити, що специфіка зазначеного податку обумовлена особливостями об'єктів оподаткування і його функціональним призначенням.

Вищезазначене дозволяє сучасним науковцям наголошувати на особливому характері екологічного податку [4, с. 10]. Оскільки у зазначеному випадку на першому місці є стимулююча і компенсаційна функції та лише на другому – фіскальна. Акцентуємо увагу, що

компенсаційна функція реалізується шляхом наступного цільового використання платежів, які потрапляють до фондів охорони навколишнього природного середовища і витрачаються виключно на заходи охорони навколишнього природного середовища. Стимулююча ж функція здійснюється через економічний зміст платежів і полягає у здійсненні економічного впливу на суб'єктів господарювання з метою зменшення їх впливу на навколишнє природне середовище.

Наголосимо, що платність природокористування є одним з головних стимулів економії ресурсів, а також забруднення навколишнього середовища. Зниження рівня забруднення є стратегічно важливим завданням будь-якої держави. У ряді країн уже укладаються спеціальні “промислові угоди” між підприємствами і рядом країн з приводу скорочення обсягу викидів діоксиду вуглероду.

**Висновки.** Враховуючи викладене, варто зазначити, що становлення ринкових відносин впливає на природокористування та охорону довкілля, що актуалізує проблеми їх правового регулювання. Проблеми вдосконалення законодавства, спрямованого на підвищення ефективності економічного механізму в сфері охорони довкілля, протягом останніх десятиліть залишається однією з найактуальніших в екологічному, земельному праві та законодавстві.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3 – 4. – Ст. 27.
2. Бакай О.А. Правове регулювання екологічного аудиту в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Олексій Анатолійович Бакай; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – 193 с.
3. Гурська Г.А. Правове регулювання екологічного аудиту в Україні / Г.А. Гурська // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 2. – С. 51 – 53.

4. Дмитрук М.Н. Правовое регулирование финансирования охраны окружающей среды: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 “Аграрное, земельное, экологическое, природоресурсовое право” / М.Н. Дмитрук. – Мн., 2008. – 23 с.
5. Разметаев С.В. Правові питання екологічного аудиту в Україні / С.В. Разметаев // Екологічне законодавство; екологічні аспекти господарської діяльності; екологічний аудит; екологічне страхування; еколого-економічне нормування; сталий розвиток: матер. семінару. – К., 2000. – С. 38 – 42.
6. Романко С.М. Економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 спец. “Аграрне, земельне, екологічне, природоресурсне право” / С.М. Романко. – К., 2008. – 19 с.
7. Офіційний вісник України. – 2004. – № 29. – Ст. 1948.
8. Марьин Е.В. Правовые проблемы экологического аудита в России / Е.В. Марьин // Экологическое право. – 2008. – № 1. – С. 23 – 24.
9. Игутин И.Г. Экологический аудит: роль, сущность и проблемы правового регулирования / И.Г. Игутин // Государство и право. – 2008. – № 4. – С. 108 – 112.
10. Аудит: учеб. для вузов / В.И. Подольский, Г.Б. Поляк, А.А. Савин, Л.В. Сотникова / под ред. В.И. Подольского. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 432 с.
11. Гурська Г.А. Інститут екологічного аудиту в країнах СНД / Г.А. Гурська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип. 43. – С. 432 – 436.
12. Гурська Г.А. Розвиток правового регулювання екологічного аудиту в світі та в Україні / Г.А. Гурська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2007. – Вип. 38. – С. 550 – 556.



13. Гурська Г.А. Поняття екологічного аудиту та його співвідношення із суміжними поняттями / Г.А. Гурська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2008. – Вип. 41. – С. 469 – 473.
14. Бакай О.А. Правове регулювання екологічного аудиту в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 спец. “Аграрне, земельне, екологічне, природоресурсне право” / О.А. Бакай. – Х., 2010. – 20 с.
15. Здоровко Л.М. Правові питання регіонального екологічного контролю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 спец. “Аграрне, земельне, екологічне, природоресурсне право” / Л.М. Здоровко. – Х., 2003. – 17 с.
16. Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 12. – Ст. 81.
17. Костицький В. Екологічне страхування / В. Костицький // Право України. – 1998. – № 11. – С. 68 – 73.
18. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 79.
19. Решетник Л. Екологічне страхування як одна з форм відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права громадян на безпечне для їх життя та здоров’я довкілля // Право України. – 2002. – № 6. – С. 78-81.
20. Серов Г.П. Об актуальных вопросах совершенствования законодательства в сфере экологического страхования / Г.П. Серов // Государство и право. – 1997. – № 12. – С. 50 – 54.
21. Моткин Г.А. Экономико-правовые основы страхования риска загрязнения окружающей среды / Г.А. Моткин // Государство и право. – 1994. – № 6. – С. 125 – 128.
22. Мисник Г.А. Экологическое страхование: понятие, функции, основные элементы / Г.А. Мисник // Экологическое право. – С. 15 – 21.
23. Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Т. 1. – Ст. 3248.